

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы

Профессор-оқытушылар құрамының академиялық алмасу
мониторингі
(3 блок 3 тармақ)

Аналитикалық анықтама

Астана қ., 2022

Профессор-оқытушылар құрамының академиялық алмасу бойынша аналитикалық анықтамасы

Профессор-оқытушылар құрамымен (бұдан әрі - ПОҚ) академиялық алмасуы шетелдік ғалымдарды жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын (бұдан әрі – ЖЖОКБҰ) іске асыратын қазақстандық білім беру ұйымдарына шақыру және қазақстандық ПОҚ-ны шетелдік жоғары оқу орындарына жіберу жолымен жүзеге асырылады.

2022 жылы академиялық алмасуға **217** шетелдік ЖОО-дан **425** ПОҚ қатысты, олар **56** қазақстандық ЖЖОКБҰ-ға шақырылды. **55** ЖЖОКБҰ-дан **434** қазақстандық ПОҚ алмасу бойынша **181** шетелдік ЖОО-ға барды.

2021 жылмен салыстырғанда 2022 жылы академиялық алмасу бағдарламалары бойынша қатысқан ПОҚ жалпы саны 2 есеге өсті (2022ж.-**859**, 2021ж.-**417**). Оның ішінде қазақстандық ПОҚ (2022 ж.-**434**, 2021 ж.-**214**) және шетелдік ПОҚ (2022 ж.-**425**, 2021 ж.-**203**) саны 50%-дан астамға өсті.

ЖЖОКБҰ бөлінісінде академиялық алмасуға қатысқан **қазақстандық ПОҚ** саны:

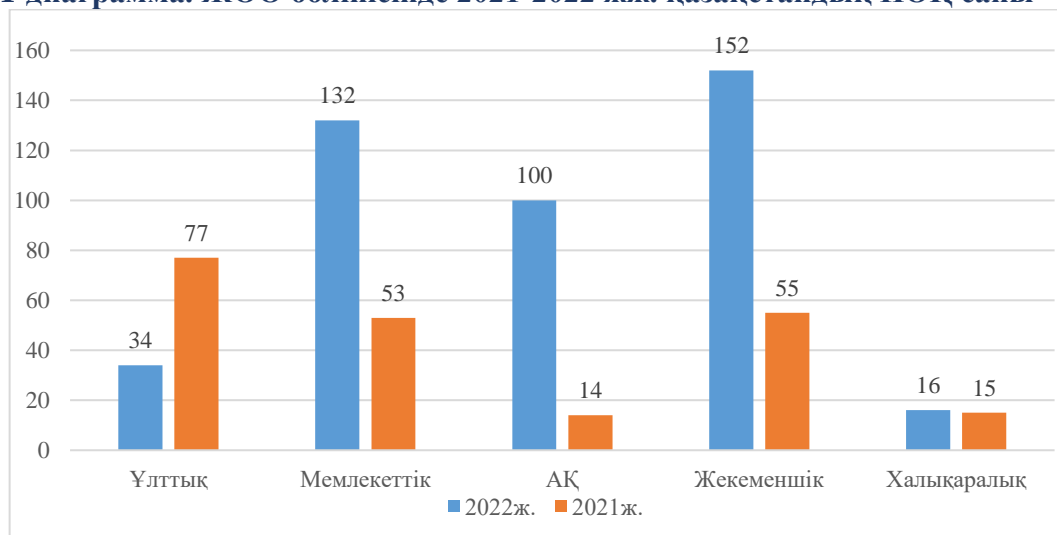
- ұлттық - **34** адам,
- мемлекеттік - **132** адам,
- АҚ - **100** адам,
- жекеменшік - **152** адам,
- халықаралық - **16** адам.

ЖЖОКБҰ бөлінісінде академиялық алмасуға қатысқан **шетелдік ПОҚ** саны:

- ұлттық - **7** адам,
- мемлекеттік - **151** адам,
- АҚ - **91** адам,
- жекеменшік - **143** адам,
- халықаралық - **33** адам.

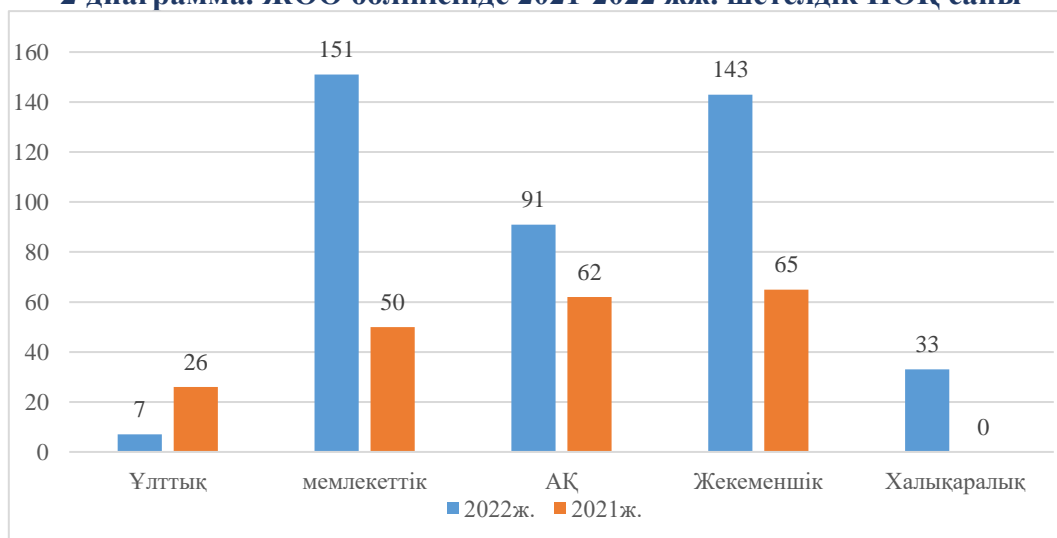
2022 жылы академиялық алмасу бағдарламаларына қатысқан қазақстандық ПОҚ ең көп саны **жекеменшік жоғары оқу орындарынан (152 адам)**, ал 2021 жылы академиялық алмасу бағдарламаларына қатысқан қазақстандық ПОҚ негізінен **ұлттық жоғары оқу орындарынан (77 адам)** болды (1-диаграмма).

1-диаграмма. ЖОО бөлінісінде 2021-2022 жж. қазақстандық ПОҚ саны

2022 жылы шетелдік мамандардың ең көп саны мемлекеттік ЖОО-дан шақырылған (**151** адам). 2021 жылы шетелдік мамандардың ең көп үлесін жекеменшік жоғары оқу орындары (**65** адам) тартты (2-диаграмма).

2-диаграмма. ЖОО бөлінісінде 2021-2022 жж. шетелдік ПОҚ саны

2022 жылы академиялық алмасу бағдарламаларына қазақстандық ПОҚ және шетелдік ПОҚ арасында да ең аз ұлттық және халықаралық жоғары оқу орындарынан қатысқан.

2022 жылы қазақстандық және шетелдік ПОҚ саны офлайн форматта көбірек болса, 2021 жылы онлайн форматта көбірек болған. **Қазақстандық ПОҚ-тың** ішінен алмасу келесі форматта жүзеге асырылды:

- офлайн-**322** адам,
- онлайн-**107** адам,
- аралас – **5** адам.

Шетелдік ПОҚ-тың ішінен алмасу келесі форматта жүзеге асырылды:

- офлайн-**236** адам,
- онлайн-**186** адам,
- аралас-**3** адам.

1-кестеде көрсетілгендей, 2022 жылы қазақстандық ПОҚ академиялық алмасу бойынша Өзбекстан, Қырғызстан, Ресей және Тәжікстан сияқты ТМД елдеріне жиі барған. 2022 жылы, өткен жылдағыдай, елдер арасында Өзбекстан көшбасшы болып табылады (2022ж.-**76** адам, 2021ж.-**81** адам). Еуропа елдерінен Польшада (**28** адам) және Германияда (**26** адам) қазақстандық ПОҚ ең көп саны бар. Қазақстандық ПОҚ арасында ең танымал емес елдер Австралия, Грузия, Израиль, Латвия, Мехико, БАӘ және Жапония сияқты елдер болып табылады.

1-кесте. Елдер бөлінісінде академиялық алмасуға қатысқан қазақстандық ПОҚ саны

№	Ел	Қазақстандық ПОҚ саны, адам
1.	Өзбекстан	76
2.	Қырғызстан	69

3.	Ресей	58
4.	Польша	28
5.	Германия	26
6.	Түркия	25
7.	Тәжікстан	20
8.	Италия	19
9.	Испания	15
10.	АҚШ	15
11.	Франция	14
12.	Австрия	6
13.	Индонезия	6
14.	Литва	6
15.	Швеция	5
16.	Беларусь	4
17.	Ұлыбритания	4
18.	Венгрия	4
19.	Греция	4
20.	Румыния	4
21.	Словения	4
22.	Әзірбайжан	3
23.	Чехия	3
24.	Болгария	2
25.	Португалия	2
26.	Финляндия	2
27.	Эстония	2
28.	Оңтүстік Корея	2
29.	Австралия	1
30.	Грузия	1
31.	Латвия	1
32.	Мехико	1
33.	БАӘ	1
34.	Жапония	1
	34 ел	434 адам

2-кестеге сәйкес, 2022 жылы шетелдік мамандардың академиялық алмасуы жүзеге асырылатын үздік 3 ел - бұл ТМД елдері болған, атап айтқанда Ресей, Өзбекстан және Қырғызстан. 2022 жылы 2021 жылдағыдай Ресейден ең көп шетелдік ПОҚ тартылған (**2022 ж.-101 адам, 2021 ж.-68**). Қалған елдерден биыл Түркияны бөліп көрсетуге болады, Түркияның **24** жоғары оқу орнынан **44** ПОҚ **11** қазақстандық жоғары оқу орнына келген. Х.А. Ясауи ат. ХҚТУ келген түрік мамандарының саны бойынша тізімде көш бастап тұр (**28** адам).

2-кесте. Елдер бөлінісінде академиялық алмасуға қатысқан шетелдік ПОҚ саны

№	Ел	Шетелдік ПОҚ саны, адам
1.	Ресей	101
2.	Өзбекстан	81

3.	Түркия	44
4.	Қырғызстан	43
5.	Польша	16
6.	Германия	15
7.	АҚШ	14
8.	Оңтүстік Корея	12
9.	Украина	11
10.	Болгария	11
11.	Латвия	8
12.	Испания	7
13.	Индонезия	6
14.	Нидерланды	6
15.	Швейцария	5
16.	Беларусь	4
17.	Венгрия	3
18.	Үндістан	3
19.	Португалия	3
20.	Тәжікстан	3
21.	Канада	3
22.	Литва	3
23.	Финляндия	3
24.	Әзірбайжан	2
25.	БАӘ	2
26.	Франция	2
27.	Чехия	2
28.	Армения	1
29.	Австралия	1
30.	Австрия	1
31.	Бельгия	1
32.	Ұлыбритания	1
33.	Италия	1
34.	Македония	1
35.	Норвегия	1
36.	Румыния	1
37.	Солтүстік Кипр	1
38.	Словения	1
39.	Ямайка	1
Барлығы	39 ел	425 адам

Елдер бөлінісінде екі бағытта да академиялық алмасуға қатысатын ТМД мемлекеттері басым. Бұл ТМД елдерінің жоғары оқу орындары арасындағы ұзақ мерзімді ғылыми және академиялық байланыстарға байланысты.

3-кестеге сәйкес, **қазақстандық ПОҚ** сапалық құрамы бойынша өткен жылмен салыстырғанда ғылым магистрлерінің саны едәуір өсті (2022ж.-**123**, 2021ж.-**16**) және ғылым кандидаттарының саны 20 адамға азайды (2022ж.-**142**, 2021ж.-**162**). Қазақстандық ПОҚ арасында академиялық алмасуға ғылым кандидаттары мен магистрлері жиі қатысатынын атап өткен жөн. Қазақстандық ПОҚ арасында **42** ПОҚ ғылыми дәрежесі жоқ.

4-кестеге сәйкес, 2021 жылмен салыстырғанда, 2022 жылы *шетелдік ПОҚ* сапалық құрамы бойынша PhD докторларының саны 6 есеге (2022ж.-**136**, 2021ж.-**23**) және ғылым кандидаттарының саны 2 есеге жуық (2022ж.-**128**, 2021ж.-**68**) айтарлықтай өсті. Сондай-ақ, ғылым докторларының саны **32%**-ға (2022ж.-**91**, 2021ж.-**68**) және ғылым магистрлерінің саны 5 есе (2022ж.-**38**, 2021ж.-**7**) өсті. Шетелдік ПОҚ арасында **32** ПОҚ ғылыми дәрежесі жоқ, бұл өткен жылмен салыстырғанда 4 адамға аз.

4-кесте. Қазақстандық ПОҚ сапалық құрамы, адам саны

Ғылыми дәрежесі	Саны
PhD докторлары	60
Ғылым докторлары	67
Ғылым кандидаттары	142
Магистрлер	123
Ғылыми дәрежесіз	42
Жалпы	434

5-кесте. Шетелдік ПОҚ сапалық құрамы, адам саны

Ғылыми дәрежесі	Саны
PhD докторлары	136
Ғылым докторлары	91
Ғылым кандидаттары	128
Магистрлер	38
Ғылыми дәрежесіз	32
Жалпы	425

Академиялық алмасу білім берудің 11 саласы бойынша жүзеге асырылды.

6-кестеде көрсетілгендей, 2022 жылы *қазақстандық ПОҚ* арасында білім берудің ең танымал 2 саласы – «Бизнес, басқару және құқық» (**98** адам) және «Педагогикалық ғылымдар» (**75** адам), ал 2021 жылы «Денсаулық сақтау» (**69** адам) болды. Ал "Ветеринария" білім беру саласында 2021-2022 жылдары қазақстандық ПОҚ академиялық алмасу жүзеге асырылған жоқ.

6-кесте. Білім беру салалары бойынша қазақстандық ПОҚ саны, %

Білім беру саласы	адам саны	%
01 Педагогикалық ғылымдар	75	17,3
02 Өнер және гуманитарлық ғылымдар	51	11,7
03 Әлеуметтік ғылымдар, журналистика және ақпарат	28	6,5
04 Бизнес, басқару және құқық	98	22,6
05 Жаратылыстану ғылымдары, математика және статистика	29	6,7
06 Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар	24	5,5
07 Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары	44	10,1
08 Ауыл шаруашылығы және биоресурстар	12	2,8
09 Ветеринария	0	0
10 Денсаулық сақтау	62	14,3
11 Қызметтер	11	2,5
Жалпы:	434	

7-кестеде көрсетілгендей, 2022 жылы *шетелдік ПОҚ* арасында білім берудің ең танымал 2 саласы – «Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары» (**87** адам) және «Бизнес, басқару және құқық» (**83** адам), ал 2021 жылы «Денсаулық сақтау» (**61** адам)

болды. Екі жыл қатарынан білім берудің ең танымал емес бағыттары - "Ветеринария" және "Ауыл шаруашылығы және биоресурстар".

7-кесте. Білім беру салалары бойынша қазақстандық ПОҚ саны, %

Білім беру саласы	адам саны	%
01 Педагогикалық ғылымдар	74	17,4
02 Өнер және гуманитарлық ғылымдар	27	6,3
03 Әлеуметтік ғылымдар, журналистика және ақпарат	29	6,8
04 Бизнес, басқару және құқық	83	19,5
05 Жаратылыстану ғылымдары, математика және статистика	27	6,3
06 Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар	23	5,4
07 Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары	87	20,5
08 Ауыл шаруашылығы және биоресурстар	2	0,5
09 Ветеринария	2	0,5
10 Денсаулық сақтау	60	14,1
11 Қызметтер	11	2,6
Итого:	425	

ПОҚ академиялық алмасу келесі бағдарламалар шеңберінде жүзеге асырылады (1-қосымша):

- жоғары оқу орындары арасындағы келісімдер, меморандумдар мен шарттар - **621** адам;
- "Эразмус +" бағдарламасы - **154** адам;
- "Болашақ" бағдарламасы - **24** адам;
- "Орхун" бағдарламасы - **15** адам;
- Өкілетті Кеңестің бағдарламалары - **17** адам;
- "DAAD" бағдарламасы - **9** адам;
- Cintana Education Альянсымен үлестес бағдарламалар - **6** адам;
- United American Councils жобасы - **5** адам;
- 2021-2025 жылдарға арналған жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру жөніндегі жол картасы жобасы - **2** адам;
- English Language Fellow бағдарламалары - **1** адам;
- "Орталық Қазақстандағы жел энергиясының болашақ көздерін модельдеуді техникалық-экономикалық негіздеу және оңтайландыру бойынша бірлескен зерттеулер" тақырыбындағы Халықаралық жоба - **1** адам;
- Халықаралық көрме Terra madre дәм салоны (Terra Madre Salon del gusto) - **1** адам;
- "x Global Teaching Forum Qazsaq" форумы - **1** адам;
- Түркия елшілігінің бағдарламалары - **1** адам;
- Toгу VSP бағдарламалары - **1** адам.

Қорытынды

2022 жылы академиялық алмасу бағдарламаларына **859** ПОҚ қатысты. Олардың ішінде:

- шетелдік ПОҚ – **425** адам,
 - қазақстандық ПОҚ - **434** адам.
 - Шетелдік ПОҚ-тың академиялық алмасуы **56** қазақстандық ЖЖОКБҰ мен **217** шетелдік ЖОО арасында жүзеге асырылды. Қазақстандық ПОҚ-тың академиялық алмасуы **55** қазақстандық ЖЖОКБҰ мен **181** шетелдік ЖОО арасында жүзеге асырылды.
 - 2022 жылы қазақстандық ПОҚ-тың алмасуы офлайн форматта – **322** адам, онлайн форматта - **107** адам және аралас форматта - **5** адам жүзеге асырылды.
 - 2022 жылы шетелдік ПОҚ-тың алмасуы офлайн форматта - **236** адам, онлайн форматта – **186** адам және аралас форматта - **3** адам жүзеге асырылды.
 - Елдер бөлінісінде қазақстандық және шетелдік ПОҚ арасында ТМД елдері арасында ең танымал елдер - Ресей, Қырғызстан, Өзбекстан болып табылады, Еуропа елдері арасында - Польша, Германия, сондай-ақ Таяу Шығыстан - Түркия болып табылады.
 - Өңірлер бөлінісінде ТМД-дан, оның ішінде Ресейден (**101** адам), Өзбекстаннан (**81** адам) және Қырғызстаннан (**43** адам) шетелдік ПОҚ-тың ең көп үлесі бар. Еуропа елдерінен негізінен шетелдік мамандар Польшадан (**16** адам) және Германиядан (**15** адам), Таяу Шығыстан Түркиядан (**44** адам) шақырылды.
 - Қазақстандық ПОҚ академиялық алмасу бойынша Өзбекстан (**76** адам), Қырғызстан (**69** адам) және Ресей (**58** адам) сияқты ТМД елдеріне көбірек барғанын атап өткен жөн. Еуропа елдерінен негізінен қазақстандық мамандар Польшаға (**28** адам) және Германияға (**26** адам), Таяу Шығыстан Түркияға (**25** адам) барды.
 - Білім беру салалары бөлінісінде ПОҚ-ның ең көп үлесі "Бизнес, басқару және құқық" (**21%**), "Педагогикалық Ғылымдар" (**17,4%**) және "Инженерлік, өңдеу және құрылыс салаларында" (**15,3%**) болып табылады. Академиялық алмасудың екі бағыты бойынша да білім берудің ең танымал саласы - "Бизнес, басқару және құқық" екенін атап өткен жөн.
 - ПОҚ академиялық алмасу негізінен ЖОО аралық келісімдер, меморандумдар мен шарттар (**621** адам) және Эразмус+ бағдарламасы (**154** адам) шеңберінде жүзеге асырылды.
- ПОҚ академиялық алмасуы жоғары оқу орындарының халықаралық және білім беру қызметінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады, ол:
- * көптілді білім беру және тілдік дағдыларды жетілдіру қағидаттарын іске асыру;
 - * халықаралық мәдениетаралық топпен оқыту және қарым-қатынас тәжірибесімен алмасу;
 - * бірлескен ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыру;
 - * ғылыми жарияланымдар мен мақалалардағы бірлескен авторлық;
 - * ғылыми іс-шараларға қатысу;
 - * педагогикалық және ғылыми кадрлардың біліктілігін арттыру;
 - * ЖОО-ны оның басым бағыттары бойынша дамыту;
 - шетелдік жоғары оқу орындарының тәжірибесін зерделеу және игеру есебінен кәсіби құзыреттілікті жетілдіру;
 - * шетелдік серіктес жоғары оқу орындарымен екіжақты және көпжақты шарттар негізінде шетелдік зияткерлік әлеуетті тарту;

* бірлескен тренингтер, зерттеулер және т. б. өткізу шеңберінде ЖОО-лар арасындағы ынтымақтастықты дамыту

* ЖОО-ның шетелдік серіктес ЖОО-мен тікелей байланысын кеңейту және халықаралық ұйымдар.

Мониторинг қорытындысы бойынша біз алыс шет елдер (Еуропа, АҚШ, Азия елдері) ретінде өсу серпінсіз болған кезде ғана ТМД елдерімен (жақын шет елдермен) тұрақты серпінді байқаймыз, бұл сайып келгенде интернационалдандыру деңгейін арттыруда тыныштықты қалыптастырады. Біз университеттердің серіктестік желісімен өзара іс-қимылдың әлсіз тиімділігін байқай аламыз. Мұның бәрі жоғары оқу орындарының ғылымды қажетсінетін нарыққа шығуға қызығушылығының әлсіздігі, бәсекеге қабілеттіліктің төмен деңгейі, әлемдік аренадағы жоғары оқу орнының имиджі туралы айтады. Университеттің стратегиялық мақсаттары іске асырылмайды деп айтуға болады. Әлемдік аренаға шығу және берік ғылыми және білім беру негізін қалыптастыру үшін ЖОО-лар шетелдік ғалымдармен бірлескен зерттеу жобаларының және халықаралық ғылыми басылымдарда жарияланымдардың санын көбейтуі, сондай-ақ шетелдік серіктес ЖОО-лармен бірлескен қос дипломды бағдарламаларды енгізуі қажет. Атап айтқанда, ТМД елдерімен ғана емес, алыс шет елдермен де халықаралық байланыстар орнату және ынтымақтастықты нығайту бойынша жұмыс жүргізу. Себебі, ТМД елдеріндегі отандық жоғары оқу орындары әлемдік рейтингте қалмайды.

Қазақстандық жоғары оқу орындары шетелдік ғалымдарды тарту тәжірибесіндегі сияқты, ПОҚ негізінен ТМД елдерімен академиялық алмасуды жүзеге асырады. Ал, қазақстандық жоғары оқу орындары ТМД елдерімен ғана емес, алыс шет елдермен де халықаралық байланыстар орнату бойынша жұмыс жүргізуі тиіс.